

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap
Pinksteren 2025

Christus in de natuur

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap

29^e jaargang nr. 3, Pinksteren 2025

Inhoud

Thema: Christus in de natuur

Christuswerking in de plantenwereld	3
De verborgen werkzaamheid van Christus	7
Ervaringsberichten	10
<i>Johannestijd</i>	
De binnenkant van de zon	13
<i>Op de groei – opvoeding</i>	
Feesten vieren in en met de natuur	17
<i>Onder de zon – jongeren</i>	
Berka, waar je jezelf kunt ontwikkelen	19
<i>Levensberichten</i>	
Marije Stevens-Engels	23
Maarten de Gans	25
<i>Boeken</i>	
Zevendaagse cursus sterren kijken	27
<i>Uit ons bewindsgebied</i>	
Andrieskerk zoekt beheerder	28
Antroposofische ouderenzorg	29
De landelijke Nieuwsbrief	31
<i>Internationaal</i>	
Over de grenzen	32
<i>Allerlei</i>	
Aankondigingen	34
Gestorvenen	36
Colofon	39

Illustratie vooromslag:

Houtsnede, Anoniem (15e eeuw).

In: 'Geflügelte über uns', Alexandra Röhl Stuttgart (1975)

Van de redactie

'Ik wil hem zoeken', zeggen de kinderen in de kinderdienst. In dit nummer kunt u lezen hoe we Christus kunnen vinden in de natuur. We kunnen er zijn wezen ontmoeten, en we kunnen de natuur ook iets van Christus tegemoet dragen; uit de literatuur verzamelden we enkele ervaringen hiermee. Ook kunt u lezen hoe we ons concreet kunnen voorstellen dat de zon een geestelijk wezen is, hier geven natuurkunde en religie elkaar een hand. Wie inspiratie zoekt om de feesten in de natuur te vieren, kan zich tegoed doen aan het artikel van Ines Scheffer in Op de groei.

Zomernachten lenen zich goed om naar de sterren te kijken. U vindt bij de boekrecensies een aanbeveling voor een 'zevendaagse cursus'. Tenslotte nog twee levensberichten die twee geestelijken nog even dichtbij brengen, nu zij het aardse voor het hemelse hebben verruild.

Als redactie wensen we u een verfrissende onderdompeling toe in ons groene blad.

Judith Slokker

Thema: Christus in de natuur

Het themagedeelte van dit Pinksternummer opent met een bijdrage over de plantenwereld door Edith Lammerts van Bueren, over het centrale gegeven van Christus' werkzaamheid op aarde: sterven en opstaan. Bastiaan Baan vertelt hoe je vanuit de onbevangen waarneming toegang kunt krijgen tot de verborgen, geestelijke werkelijkheid in de natuur. Tot slot vindt u enkele ervaringsberichten uit de literatuur over het beleven van het geestelijke in de natuur.

Over de Christuswerking in de plantenwereld door Persephone

door Edith Lammerts van Bueren (oud-hoogleraar Duurzame landbouw, Wageningen Universiteit)

Op een bijzondere wijze ben ik mij bewust geworden dat ik in de stroom sta van het geestelijke wezen Persephone⁽¹⁾. Velen kennen haar uit de Griekse mythologie als hoedster van de plantenwereld en als dochter van Demeter, de godin van de vruchtbaarheid en de landbouw. In mijn onderzoek naar wat Persephone voor mij en de huidige tijd betekent, ontdekte ik dat zij op haar beurt in de Christusstroom staat.

De Griekse mythe verhaalt dat de jonge godin Persephone werd geroofd door Hades, de god van de onderwereld en het dodenrijk. Omdat dit zeer tegen de wil van haar moeder was, kwam het uiteindelijk tot een compromis: in de herfst en wintertijd verblijft zij in de onderwereld en in het voorjaar en de zomer in de bovenwereld. Zo beleefden de Grieken het ontstaan van de seizoenen.

In diverse voordrachten refereert Rudolf Steiner aan deze roof als beeld voor het verdwijnen van de eens zo vanzelfsprekende

Demeter en Persephone
(ca. 470 v.Chr.), Louvre Parijs

helderziendheid van mensen naar het onderbewuste. Dit was noodzakelijk om de mens zelfstandig oordelend aardeburger te laten worden. De geestelijke wereld trok zich daartoe geleidelijk terug en een lange, 'verduisterde' periode trad aan. Dit wordt het Kali-Yuga genoemd en duurde tot 1899. Daarna trok de sluier weer geleidelijk op en is het nu aan de mens om uit vrije wil die verbinding tussen de geestelijke wereld en de aarde te zien en er naar te handelen. Om die verbinding weer mogelijk te maken heeft het Christuswezen zich met het lot van de mensheidsontwikkeling verbonden en is naar de aarde afgedaald en door de dood en de opstanding gegaan.

Groei bevorderen en remmen

In een van Steiners laatste Michaëlsbrieven⁽²⁾ plaatst hij Persephone in een nieuw daglicht. Daar beschrijft hij dat wat Christus eenmalig heeft gedaan voor de mensheid, Persephone jaarlijks doet voor de plantenwereld. Dat wil zeggen: ook Persephone daalde als geestelijk wezen tot in de aarde af en kent ook een 'soort van opstanding', maar zij doet dit in een jaarlijks ritme, want dat is het ritme van de plantenwereld.

De werking van Persephone in dit licht begreep ik pas goed toen ik in 2019 opnieuw in de resultaten van mijn eerdere onderzoek (1985-1995) naar de werking van de biologisch-dynamische veldpreparaten dook. Deze preparaten heeft Steiner beschreven in de Landbouw cursus voor boeren als een soort van homeopathisch geneesmiddel voor de aarde en

Hoornmestpreparaat

de planten. Het betreft twee veldpreparaten: het zogenaamde 'hoornmestpreparaat' en het 'hoornkiezelpreparaat'. Het eerste wordt toegediend als de gewassen ontkiemen en hun eerste groeifase doormaken, terwijl het tweede de afrijping van het oogstbare product ondersteunt.

Mijn onderzoek destijds was geënt op de vraag van boeren hoe zij de werking van deze preparaten op de gewassen kunnen begrijpen. Samengevat zag ik aan de resultaten van mijn vergelijkende veldonderzoek met wel en niet behandelde kropslaplanten een 'harmoniserende' werking van de preparaten op de gewas-

ontwikkeling. Bijvoorbeeld: in een te groeizaam voorjaar (te veel aarde-krachten) zag ik dat de gewasgroei in de veldjes zonder preparaten te sterk was en het gewas zichzelf leek te verliezen en na de oogsttijd (ik liet een paar rijen staan) snel wegrotte en nauwelijks in staat was tot bloei- en zaadvorming (te weinig afrijpingskrachten). En in de veldjes met preparaten zag ik dat de groei juist 'be-teugeld' werd en de slapplanten na de oogsttijd wel in staat waren om tot bloei te komen. In de jaren waarin het voorjaar koud was en de groei zonder hulp van de preparaten maar niet op gang leek te komen, werd de groei van sla met preparatenbehandeling juist bevorderd. Dus werkten de preparaten twee kanten op, bevorderend of remmend, al naar gelang het weer. Planten zijn immers open naar de omgeving en afhankelijk van de groeiomstandigheden en die zijn niet altijd gunstig.

De veldpreparaten maken dat de ontwikkeling van sla meer in balans, meer 'sla-eigen' blijft. De slapplanten blijven in verbinding met hun eigen oerbeeld en kunnen die beter tot uitdrukking brengen. Dat herken ik in de bovengenoemde Michaëlsbrief, waarin Steiner beschrijft dat Persephone zich met de aarde verbond 'om de planten weer in de juiste oriëntatie te brengen', in verbinding met hun kosmische oorsprong.

Seizoenskwaliteiten doordringen elkaar

In dit licht zie ik de resultaten van mijn preparatenonderzoek in een nieuw perspectief en beleef de veldpreparaten bij uitstek als instrumenten van Persephone. Zo had ik dat niet eerder gezien. Het hielp mij de diepere betekenis van de preparatenwerking te begrijpen, vooral toen ik mij nog weer eens bewust werd van de bijzondere bereidingswijze van de preparaten.

Bij de bereiding van het hoornmestpreparaat stop je aan het eind van de zomer verse koemest in een paar koehoorns en begraaft die gevulde horens gedurende de winterperiode in de aarde, om ze vervolgens met Pasen weer uit de grond te halen. De inhoud is dan mooi gefermenteerd. De kracht van de koehorens versterkt dat bundelen van die omgevingskrachten tijdens het ingegraven zijn. De werkwijze voor het hoornkiezelpreparaat is polair aan de eerste. Voor het tweede preparaat stop je bergkristal, vormalen tot een papje, in een koehoorn en begraaft die in de aarde van Pasen tot het Michaëlsfeest, eind september.

Niet alleen de periodes van prepareren zijn polair aan elkaar, maar ook de inhoud. Immers, je kan de verse koemest, die je in september in de weide verzamelt, zien als een 'stofwisselingsproduct' van de koe en zo 'zomerse groeikwaliteit' heeft. Die zomerse substantie wordt vervolgens met 'winterkrachten' doortrokken tij-

dens het ingegraven zijn in de herfst en winter. Omgekeerd heeft de minerale, kristallijne structuur van het bergkristal meer 'winterkwaliteit' en wordt door het prepareren in de zomerperiode juist doortrokken met 'zomerkwaliteit'.

Cultische handeling

Dat 'integreren' van seizoenskrachten is echt nieuw voor de aarde! Immers, in de natuur komen die seizoens kwaliteiten na elkaar en nu laat Steiner die in deze preparaten elkaar doordringen. Dat zie ik als een soort 'cultische handeling': agri-cultuur. De substanties zijn weliswaar natuurlijk, maar het integreren van de seizoenskrachten komt door mensenhanden tot stand, vanuit geesteswetenschappelijk inzicht van Rudolf Steiner. Daardoor ontstaat een nieuwe, harmoniserende kracht die de planten 'emanciperen' vanuit hun eenzijdig overgeleverd zijn aan de krachten in de natuur, die soms te aards (te nat, te weelderig) of soms te kosmisch (te droog, te schraal) kunnen zijn.

De biodynamische preparaten geven niet alleen de planten, maar ook de met de planten verbonden natuurwezens, een nieuwe ontwikkelingsrichting. De aarde kan uit zichzelf alleen maar verouderen, maar deze preparaten versterken juist levenskrachten. Je beschouwt planten niet louter als productiemiddelen, maar als levens-middelen met ieder een eigen kwaliteit. En dat proef je tot in de smaak!

Met deze beelden wordt voor mij beleefbaar hoe die biodynamische preparaten onze cultuurplanten ontvankelijk maken voor de aarde en kosmos verbindende Christusimpuls. Persephone bemiddelt daarin om die krachten beschikbaar te maken voor de plantenwereld. Dat is haar werkingsgebied. Want als geen ander maakt zij de jaarlijkse gang door de seizoenen in en boven de aarde, en als geen ander wezen heeft zij die seizoenskrachten tot in haar wezen geïntegreerd. Juist in dat geïntegreerd zijn zit de sleutel om haar werkzaamheid te begrijpen.

Niet alleen BD-telers die deze preparaten met liefde en in vrijheid maken en toepassen, maar natuurlijk ook de consumenten van Demeter producten dragen bij aan deze agri-cultuur!

⁽¹⁾ Edith Lammerts van Bueren, 2023. *Leven met Persephone en de toekomst van de plantenwereld*. Pentagon, Amsterdam.

⁽²⁾ Zie de 'Kerstbeschouwing – Het mysterie van de Logos' in: Rudolf Steiner (1989). *Kerngedachten van de antroposofie*. GA 26. Vrij Geestesleven, Zeist.

De verborgen werkzaamheid van Christus in de natuur

door Bastiaan Baan (geestelijke in de gemeente Zeist)

Vijf jaar geleden plaatste ik een artikel in dit tijdschrift met de titel: 'Gebed en natuur – water en vuur?' Daarin beschreef ik de strikte scheiding tussen deze twee werelden, die in de loop van de geschiedenis van het christendom is ontstaan. De bijdrage eindigde met de woorden: 'De verborgen werkzaamheid van Christus in de natuur zou het thema kunnen worden van een heel nieuw artikel.' Natuurlijk bent u als lezer allang vergeten wat ik toen schreef. Eerlijk gezegd was ik het ook vergeten, totdat in onze redactievergadering het thema van dit Pinksternummer werd gekozen.

Al heel lang vervolgen de vragen, die met dit thema zijn verbonden, mij op mijn weg. Toen ik dieper ging graven, herinnerde ik mij de woorden van de priester Jakobus Knijpenga, die klonken in de stafbespreking van een kinderkamp in de jaren '60: 'We moeten onze kinderen leren om de natuur christelijk te beleven.' Hij zei er niet bij hoe dat moet, maar deze zin werd voor mij de luis in de pels.

Nauwelijks iemand ziet ons

Christus in de natuur? Natuurlijk! De Proloog van het Johannes-evangelie zegt het onomwonden: 'Alles is door het woord geworden en niets van het geworden is anders dan door het woord ontstaan.' De Logos, die mens is geworden in Christus, is vanaf het begin in de schepping verborgen, ook al hebben wij hem niet herkend. In het vroegste christendom sprak men nog over de *logoi* in ieder schepsel. De Manicheeërs kenden hem als *Pars Dei* (deel van God) in de natuur. Hildegard von Bingen wijdt lange beschouwingen aan de *viriditas* ('groenkracht'): sporen van Christus, die in alle levende wezens werkzaam zijn.

De godsdiensthistoricus John van Schaik formuleerde het plastisch in een artikel voor het tijdschrift *Tertio* (25 september 2024): 'In spinazie, boontjes, koeien en varkens is het licht van de opgestane Christus op een mysterieuze manier aanwezig.'

De vraag voor ons is natuurlijk: hoe kun je Zijn verborgen aanwezigheid in de natuur herkennen? Hoe doe je dat: christelijk de natuur beleven? Dat vraagt een heel andere manier van waarnemen dan onze alledaagse, vluchtige manier van kijken. Die is geworden tot een LAT-relatie met de natuur: living apart together.

We zijn collectief vervreemd van de natuur en behandelen haar als een gebruiksvoorwerp, om haar na gebruik weg te werpen. Wat de verborgen wereld van de natuurwezens daarbij beleeft vernam eens iemand, die bij de waterval van Schaffhausen de undinen, de geesten van het water, hoorde zeggen: 'Tausende starren uns an. Kaum einer sieht uns.'

Wij staren naar de verschijnselen in de natuur, maar onze blik is koud en afwezig. Pas op het moment dat we met aandacht, eerbied, liefde de natuur ZIEN, herkennen de wezens die daarin verborgen zijn, dat wij ons met hen willen verbinden. In de woorden van de hedendaagse kunstenaar Andy Goldsworthy: 'Wij vergeten vaak dat wij natuur ZIJN. Wanneer we onze verbinding met de natuur verliezen, hebben we de verbinding met onszelf verloren.'

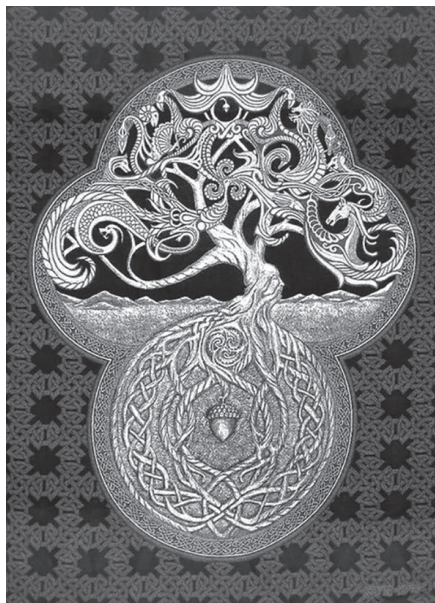
Een van de eerstelingen, die de natuur in het tijdperk van de westerse afstandelijkheid met nieuwe ogen leerde zien, was Goethe. Hij schrijft daarover:

'Wat is het moeilijkst van alles?
Wat je het eenvoudigst lijkt:
met de ogen te zien
wat je voor ogen ligt.'

Christus is op aarde

Goethe ontdekt 'dat iedere kleur, iedere lijn, iedere bloem, ieder dier in het innerlijk van de mens een morele – dat betekent ook een religieuze – belevenis kan oproepen.' Religieuze natuurbeleving, dat is de sleutel tot de verborgen aanwezigheid van Christus in de natuur. Dat is iets anders dan mystiek. Het is het tegenovergestelde van mystieke bespiegeling.

Je moet een genie in interesse worden om je geheel en al in te leven in het leven van een plant. Dat zou je de cultuur van de onzelfzuchtigheid kunnen noemen. In de woorden van Rudolf Steiner: 'Niet alleen de geschiedenis moet spreken over het mysterie van Golgotha, maar men moet weten, dat

Keltische Levensboom

sinds het mysterie van Golgotha ook de natuurverschijnselen zo beschouwd moeten worden, dat men weet: Christus is op de aarde, terwijl Hij vroeger niet op de aarde was. (...) Een werkelijk christelijke wetenschap zal niet zoeken naar atomen en hun wetmatigheden, niet naar de wet van behoud van stof en van kracht, maar naar de openbaringen van Christus in alle natuurverschijnselen.' (13 oktober 1918). Deze openbaringen willen zich overal aan ons meedelen, tot in het voedsel dat we tot ons nemen. Alleen: zien we het wel? Beseffen we wat we zien en tot ons nemen?

Ik wil gezien en gekend worden

Iemand beschreef eens hoe ze plotseling met andere ogen kon kijken naar wat voor haar op tafel lag: 'Ik wendde mij tot Christus voor ik ging eten, zoals altijd. Toen zag ik heel duidelijk hoe een stroom van Hem uitging, die ging door de plantenwereld tot in mijn eten!' Het lijkt onmogelijk en onbeduidend: de natuur ontmoeten in onze maaltijd. In de miniatuur van onze dagelijkse maaltijd, onze dagelijkse wandeling, ons dagelijkse huishouden kunnen we iets voor de natuur doen.

Verbeter de wereld en begin aan huis – ook al is het bij de kamerplanten in de vensterbank. Maar hoe dan? Lang heb ik gezocht naar een methode om de kloof tussen mijzelf en de natuur te overbruggen. Talloze keren heb ik geprobeerd, door onbevangen waarneming ('alsof het de eerste keer is') natuurverschijnselen te benaderen. Dat lukt mij het best door mijn aandacht te richten op een enkele plant of boom, net zo lang totdat ik die innerlijk in vorm en kleur voor me kan zien. 'De drang om na te bootsen' ('Nachahmungstrieb') noemt Goethe dit. Van de bioloog Frits Julius leerde ik, hoe je de waarneming van bomen kunt verrijken door op heel verschillende manieren te kijken: met de zon mee of tegen de zon in; op verschillende momenten van de dag en van het jaarverloop; tussen je oogharen door kijken naar het spel van licht en schaduw....

Alleen: dit alles bewerkstelligt nog geen dialoog met de natuur. Je blijft als waarnemer in zekere zin belangstellend aan de kant staan: ik stond erbij en ik keek ernaar. Fenomenologie kan eenzijdig worden door eenrichtingsverkeer: wat heeft dit natuurverschijnsel mij te vertellen? Er is pas een begin van een wisselwerking, wanneer ik daarna bij mijzelf te rade ga en mij afvraag: Wat is mijn antwoord? Kan ik iets terug schenken als dank voor wat deze indrukken mij geschonken hebben? Net als ieder ander levend wezen wil de natuur gezien worden. 'Wat staar je mij aan? Ik wil gezien en gekend worden!'

Net als ieder ander levend wezen verwacht de natuur iets van ons: 'Wat kom je

mij brengen? Heb je niets te geven?’ Dat is het begin van een wisselwerking, een dialoog met de natuur. In de taal van het altaar uitgedrukt: de natuur verkondigt onophoudelijk een evangelie, een engel-boodschap (*eu-angelion*). Pas wanneer op dit engelwoord een offer volgt, komen we met haar existentieel in verbinding. ‘Door zulke innerlijke ontwikkeling zal de omgang met de natuur weer een offerdienst worden.’ (Rudolf Steiner, 28 september 1911).

Hoe deze evangelielezing en dit offer op den duur tot transsubstantiatie en tenslotte tot een echte communie met de natuur en met Christus kunnen leiden – dat zou het thema kunnen worden van een heel nieuw artikel. Ik ben benieuwd of het over vijf jaar al zover is.

Evaringsberichten

De redactie verzamelde enkele ervaringsberichten uit de literatuur over het beleven van het geestelijke, het ervaren van Christus in de natuur.

Eén met de natuur

‘Ik voelde mij één met de natuur. De planten rondom mij gloeiden in hun kleuren, de bomen bewogen hun takken, alsof ze zich bewust waren van mijn aanwezigheid. De natuur had mij lief en ik was gelukkig om haar liefde te beantwoorden. Ik kon de natuur zelfs horen, haar onophoudelijke snelle bewegingen van liefde en ook de langzame bewegingen. Als een vroedvrouw voedde ze mij door al mijn poriën, zij verzorgde de organen die voor het leven nodig zijn. Ik merkte dat zij ook zichzelf voedde, op een mij onbegrijpelijke wijze. De bomen en planten waren mijn vrienden. (...) Mijn waarneming was tot het uiterste versterkt en omspande het kleinste en het grootste tegelijkertijd. Ik merkte het kleinste insect op, verborgen onder een grashalm. Ik onderscheidde het karakter van bomen en planten. Zelfs hun wortels onder de aarde waren voor mij zichtbaar. Het hele plantenrijk ontwaakte uit het donker, iedere boom en plant – en allemaal spraken ze tegelijkertijd.’

Uit: ‘Vom Geist Afrikas – Das Leben eines afrikanischen Schamanen’ – Malidoma Patrice Somé, München 1996.

De liefde waaruit de schepping is ontstaan

‘Het grootste genade-geschenk dat ik in mijn leven mocht ontvangen is, dat ik mocht ervaren wat in de wereld liefde is – en wel niet alleen in het wezen van de mensen, maar ook in de natuur. Het één kan niet van het ander gescheiden worden. De mens die de natuurrijken in zich draagt, bewerkstelligt de evolutie van de natuurrijken. Dit wordt pas over langere tijdperioden zichtbaar. Zo zijn de gevolgen van de afdwalingen van de mensheid natuurscatastrofes, tot stand gebracht door Ahriman, bejubeld door Lucifer. Echter: in de natuur zelf is een element dat niet aangetast wordt door de beide tegenstander-machten die elkaar versterken. Een kiem van Opstanding. Dat is de liefde waaruit de schepping is ontstaan. En deze liefde kan door de zintuigen gekend worden, wanneer zij gelouterd worden door moraliteit.’

25 december 1962, Uit de dagboeken van Albert Steffen. ‘Hinweise und Studien zum Lebenswerk von Albert Steffen’, Heft 16/17, Dornach 1997

*Boekillustratie, Anoniem (begin 14e eeuw),
British Museum Londen*

Een geweldig vriendelijk wezen

‘Op een keer fietste ik door het Haagse Bos Ik was toen een jongetje van twaalf, dertien jaar en op dat moment was ik innerlijk in de moeilijkheden geraakt door de scheiding van mijn ouders. Ik fietste vanaf Marlot, waar ik woonde, door het Haagse Bos naar school. Ik zat erg in de put. Ik zag de zin van de dingen niet meer. Langzaam fietste ik verder en opeens ging de natuur voor me leven. Ik ontmoette een geweldig vriendelijk wezen. Ik kan niet zeggen dat ik het zag, maar ik beleefde het en dat wezen zei: ‘Maar je echte Moeder, dat ben ik. Je bent mijn

kind. Ik zal voor je zorgen.' Dat omhulde me zo geweldig dat het me sindsdien in de diepere grond altijd heeft gedragen.'

Dick van Romunde, interview in 'Over Moeder Aarde – Dertien spirituele visies op de natuur' – Kees Zoeteman, Rotterdam 1996

De tuin

Een morgen ben ik zeer vroeg opgestaan
En zie de bloemen, halmen, grassen staan
In een zo helder eigenaardig licht
Of zij daar nog niet lang alleen zo staan
Maar iemand juist van hen was heengegaan,
Zo, als men in gezelschap binnentreedt
In stilte, en weet dat er gesproken is
Maar niemand u wil zeggen wat het was.
Het is of er een engel op dit gras
Getreden is en juist verdwenen is
Zodat nog alles luistert naar zijn tred
En halmen, grassen staan nog in
gebed.

Werumeus Buning (1891-1951), Verzamelde gedichten

In de koelte van de dag

In de koelte van de dag hoorde ik wandelen, en zag hem
Door de tuin van de lente gaan, de Heer van de tuin.
Op de wagen van de wind, in de lichtmantel van de wolk
ging Hij in de verte voorbij.
Zachter ruisten de takken, dieper bogen de boomtoppen,
En aanbiddend op de bodem lagen de grassen in dauw.
Alle harten van de schepping sloegen plechtig tot hun schepper,
tot hem ook het mijne.
Ja, Gij hebt mij geschapen en Gij zult mij bewaren;
Ja, Gij hebt mij begraven en Gij zult mij opwekken.
In U leef ik en sterf ik, in U denk ik en adem ik;
Laat mij de vreugde van het bestaan, dat Gij mij gaf, genieten.
Friedrich Rückert (1788-1866), Gesammelte Gedichte

Ter herinnering

Wilt u nog ingaan op de uitnodiging in het Paasnummer (p. 16) om kort iets te schrijven over 'de wenk van Michaël' in uw leven, dan heeft u daarvoor nog tot 1 juni de gelegenheid.

Johannestijd

De binnenkant van de zon

Over het Johannesfeest als grote kosmische gebeurtenis – in ons hart

door Lyanne Korf (gemeente Zutphen)

De buurmeisjes met wie wij vroeger altijd speelden werden streng christelijk opgevoed. Er werd gebeden voor en na het eten en op zondag mochten ze niet spelen. Maar de overige dagen speelden we eindeloos, meestal buiten: in, op of bij het water. We woonden aan een riviertje buiten het dorp en ofschoon we zo anders waren (mijn zus en ik gingen niet naar de dorpschool maar helemaal in de stad naar de vrijeschool) hebben we een heerlijke kindertijd samen gehad.

Ik weet nog goed dat het geloof bij hen thuis veel bepaalde wat betreft wat 'mag' en 'niet mag'. Ik herinner me dat mijn vriendinnetje een keer zei: 'Je mag niet denken aan wat er boven de wolken is.' Ik weet zelfs nog waar we stonden, bij de grote metalen ton in een bosje waar we soms stiekem naartoe gingen, al mocht je er eigenlijk niet komen. Wat ze zei heeft veel indruk gemaakt. Omdat zij daar zo eenvoudig stellig in was heb ik me er ook lang aan gehouden. Pas toen ik ouder werd, kwamen de vragen toch. Wat is er boven de wolken dat je er niet aan mag denken? En waar is dat dan precies? Wat is er achter de hemel? Wat is er achter de zon?

Johannes-deemoed

Op het eerste gezicht lijkt het misschien een vreemd verbod. Tegenstrijdig, want wij willen ons toch graag met de hemelen bezighouden, hogere werelden, gees-

telijke werelden. Maar misschien heeft het een diepere zin. Ik denk dat het in de eerste plaats te maken heeft met eerbied. Boven de wolken is het rijk van God, dat kun je niet zien en daar mogen we ons niet mee bemoeien. Als je naar de zon kijkt dan sluit je ook automatisch je ogen, het is te fel, te verblindend om de zon waar te nemen.

Dat gevoel, dat je je ogen moet sluiten voor iets hogers, dat kan een soort deemoed oproepen. Dit is een typische Johannes-deemoed. Het feest van Johannes valt na de zomerzonnewende, wanneer de zon weer in kracht gaat afnemen. Wij gaan langzaam weer de weg naar binnen, zodat met Kerst het Christuskind in ons geboren kan worden. Dit is een 'wending' waar Johannes midden in de uitbundige zomertijd toe oproept. Tegenstrijdig voelt het, maar zinvol, het heeft iets van een grote eerbiedsboog die je daar begint, naar Kerst toe.

Het innerlijk van de zon

Wanneer je op een mooie zomerdag naar het strand gaat, is het daar meestal druk. Kinderen spelen met water en zand. Volwassenen liggen in de zon. Wat opvalt is, hoe verschillend de mensen zijn, je ziet er van alles. Dikke en dunne mensen, lange en korte, luidruchtige en stille mensen uit alle bevolkingsgroepen. Maar iedereen komt hier in de eerste plaats om te genieten van de zon. Het is eigenlijk verbazingwekkend dat echt alle mensen van de zon houden. Er is iets mis als je de zon afwijst. De zon is iets wat we allemaal begrijpen, we hebben haar nodig om haar licht, warmte en levenskracht. De zon is het meest verbindende wezen dat er bestaat! Hoe komt dat? En waar is de zon eigenlijk? Als je een klein kind vraagt waar de zon is dan steekt het zijn armpjes wijd uit en wijst om zich heen: de zon is overal.

De zon is zo wezenlijk voor ons bestaan, maar ze laat zich moeilijk bestuderen. Wat we aan de hemel zien is allereerst heel ver weg en helemaal niet te benaderen. Daarbij maken de enorme temperaturen en het verblindende licht het vrijwel onmogelijk om de zon, of wat wij daarboven zon noemen, te doorgronden. Wat we echter van haar waarnemen in de wereld, is het licht en de warmte. Maar het zonlicht zelf zien we niet – pas wanneer het op dingen valt, nemen we de werkingen ervan waar. Het is fascinerend dat datgene wat ons leven, licht, warmte en bewustzijn schenkt – de bron daarvan – eigenlijk niet te zien is, niet te begrijpen is. En toch weten we allemaal dat zij onze belangrijkste levensbron is, dat we zonder de zon niet kunnen leven.

Ik las eens een heel interessant boek: *De Zon, Hemellichaam en Godheid*⁽¹⁾. Daarin wordt over een experiment verteld waarbij je water in bijvoorbeeld een emmer

'Nummer 11', Lyanne Korf (2022)

in beweging brengt door het in het midden rond te roeren. Op het oppervlak drijven wat blaadjes. En dan zie je het tegenovergestelde van wat je verwacht: de buitenste blaadjes bewegen heel langzaam, meer naar binnen toe gaan de blaadjes veel sneller. En helemaal in het midden is geen water, daar is het gat van de draaikolk.

Zo is het ook met de planeten die om de zon draaien: hoe dichter bij de zon, hoe sneller ze draaien. Nu geldt in een wervel of draaikolk: in het centrum van de kolk wordt de vloeistof maximaal naar bui-

ten 'gezogen', daar is de druk negatief (minder dan nul). De zon is het centrum van de werveling en de druk daar is min-oneindig. Met andere woorden: daar klapt de materiële ruimte om in niet-materiële ruimte. In het middelpunt bevindt zich een oneindige negatieve ruimte. Dus bij de zon is het eigenlijk omgekeerd: de binnenkant van de zon is overal buiten de 'zonnebol', en haar buitenkant kunnen we niet waarnemen, die is oneindige niet-ruimte. Het innerlijke van de zon is buiten en het uiterlijke binnen! De ruimte waarin de aarde en de planeten zich bewegen, is het innerlijk van de zon. Wij leven in het innerlijk van de zon! De begrippen 'binnen' en 'buiten' zijn omgekeerd. De buitenkant, de negatieve ruimte is gevuld met antimaterie, een tegenruimte of: zuivere geest.

Waarnemen met het hart

Deze omkering vinden we bij de doop van Jezus door Johannes de Doper in de Jordaan in Bethanië terug; geologisch gezien was dat vlakbij het diepste punt op aarde! Met de voltrekking van de doop leidde Johannes de grote zonnegeest vanuit de hoogten naar de diepten. Door de voorgaande beschrijving van de zon kunnen we iets nader komen tot de onnoemelijke grootte van wat hier plaatsvindt. Juist in de zomertijd, vanaf het Johannesfeest kunnen we dit extra goed

beleven. Emil Bock schrijft: 'Het Johannesfeest zal in de toekomst meer zijn dan een feest ter herdenking van Johannes de Doper (...) Het zal een bijzonder feest zijn van de groei van Christus. Christus, de verheven zonnegeest, heeft Zijn intrek genomen in het ademen van de aarde. In de zielen van de mensen die Hem in zich laten wonen, groeit Hij gestaag⁽²⁾. En zo wordt het Johannesfeest tot een grote kosmische gebeurtenis die in ieder van ons kan plaatsvinden, in ons hart. Vanuit de hoge hemelen is Hij neergedaald en heeft zich verbonden met de aarde en met ieder van ons. De zonnegeest is niet ergens in verre hemelen, onbereikbaar 'achter de wolken' of achter de zon, maar alomtegenwoordig om ons heen en in ieder van ons.

Na deze grote woorden weer even terug naar mijn buurmeisje. Ik was vroeger nogal een denkertje. Dat wat zij benoemde gaf een grens aan, bracht me in verwarring en maakte me eerbiedig. Ze duidde op de grens aan het denken. Sommige dingen zijn niet te denken, die kun je alleen waarnemen met het hart; of beter gezegd: door de verbinding van het denken met het hart. De Zon, het zonnewezen, Christus, weten we overal om en in ons, maar het is met het hart dat wij Hem leren zien. Het besef daarvan vervult mij met Johannes-deemoed, met warmte en interesse, voor de wereld en voor de zon in ieder ander.

⁽¹⁾ *De Zon, Hemellichaam en Godheid, Georg Blattmann, uitgeverij Vrij Geestesleven 1979.*

⁽²⁾ *De jaarfeesten als kringloop door het jaar, Emil Bock, uitgeverij Christofoor, 1998 p. 125.*

Op de groei

In de serie 'Op de groei' komen uiteenlopende aspecten van de religieuze opvoeding – van voor de geboorte tot na de puberteit – aan de orde. De naam van de serie duidt zowel op de groei van het kind, als op de groei die de opvoeder zelf gaandeweg doormaakt. Ditmaal vertelt Ines Scheffer over het beleven van de natuur met kinderen in het vieren van feesten.

Feesten vieren in en met de natuur

door Ines Scheffer (gemeente Zutphen)

Activiteiten in de natuur vormen een goede gelegenheid om jaarfeesten of een meer alledaagse activiteit in de vorm van een wandeling of een dagje strand een diepere laag te geven. Wij hoopten onze kinderen daarmee een verbinding mee te geven met de geheimen van de natuur.

Zoals eerder beschreven (zie 'Op de groei' in het Adventnummer 2024) regen wij in de voorbereiding tot kerst met de kinderen kettingen van zaden en de kastanjes en eikels van afgelopen herfst. Op kerstavond ging mijn man met de kinderen het bos in om de slingers en bollen op te hangen; en de eikels en kastanjes werden uitgestrooid als kerstmaaltijd voor de hongerige dieren in het winterse bos. Het ging erom samen te ervaren en samen te beleven, maar het beeld is heel mooi omdat het heel waar is: in het 'oude' zaad ligt de potentie, de geboorte van het nieuwe verborgen.

Opstandingskracht in de natuur

Op de vroege paasochtend verlieten mijn man en kinderen met de pyjama's nog aan ons huis, de kaplaarzen aan de voeten en de gieters in de handen. Ze gingen paaswater halen uit de beek verderop. Hun opgetogen stemmen wekten niet alleen de burens, maar ook de hazen in het veld. In de dorre en doodse tuin werd het frisse water vervolgens met grote ijver over de ontwakende groene sprietjes uitgegoten. Wat glansde daar in de donkere aarde? Een paasei! En nog een en nog een.

Door de wandeling in de frisse ochtend, het begieten van de jonge plantenscheuten en door de gevonden eitjes beleefden de kinderen de opstandingskracht in de natuur.

Het pinksterfeest vieren in ons gezin voelde ingewikkelder. De dorpsgemeenschap schoot ons destijds te hulp. In de oude schuur van een van de omliggende boerderijen kwamen jong en oud samen om een boerenkar te versieren met de bloemenpracht van de pinkstertijd. Op pinksterzondag vormde zich een wonderlijke stoet om samen de pinksterbruid op te halen. Getooid in traditionele kledij werd de pinksterbruid door de pinksterbruidegom met de trekker opgehaald, met alle kinderen in de aanhanger en de fanfare voorop. Onder de metershoge meiboom vierden wij met dorpsgenoten hun symbolische bruiloft.

Paaswater halen

De meiboom, de bruiloft, de in elkaar vlechtende linten en de witte kleding zijn symbolen voor 'verbinding'. De boom herinnert ons aan de verticale verbinding tussen hemel en aarde. In de loop van het leven groeit deze verbinding steeds verder uit.

Loslaten en begrenzen

In de zomertijd, als de zon naar haar hoogste punt steeg, vierden we hartstochtelijk het Sint Jansfeest. Met veel mensen, vuur, bloemen en dans. Van deze heerlijke buitentijd konden onze kinderen geen genoeg krijgen. De grenzen tussen binnen en buiten vervaagden. De kinderen lagen soms veel te laat in bed met alle gevolgen van dien. Heb je wel eens met je gezin in een veld gelegen om naar de vallende sterren te kijken?

Als dan na de zomertijd uiteindelijk het gewone leven weer begon was het altijd flink wennen. De veranderende natuur dwingt ons terug naar binnen in ons zelf te keren. Wij moesten onze kinderen weer meer begrenzen, om hen te helpen terug in de vorm van het gewone schoolse leven te komen.

In de michaëltijd staat het evenwicht tussen binnen en buiten centraal. Als we de weg naar binnen gaan komen we ook onze persoonlijke draken tegen. In de mistige ochtenddampen boven de rivier en de velden buiten ons stadje, werd het Michaëlsfeest gevierd. Op school werden moedproeven gehouden. Mijn man bouwde een brug van touwen over de rivier om naar de overkant te klimmen: hier werd evenwicht geoefend. Aan het eind van het feest werd er gezamenlijk

een enorme draak verslagen; de oudste leerlingen onder een drakenvel werden verslagen door jongere ridders uit de lagere klassen.

Draken horen bij de mens. Ze staan voor onze donkere kant. Er zijn kleine draken en grote draken. Als wij als volwassen de moed hebben onze draken onder ogen te komen en bewust te bestrijden, kunnen wij een voorbeeld zijn voor onze kinderen en blijven groeien. Wij tonen de kinderen dat wij wordende mensen zijn. Ik hoorde dat in diverse gemeenten door ouders voor de kleine kinderen een michaëlstuinje wordt gemaakt. De kinderen lopen daar een weg naar binnen. In het middelpunt van het tuintje staat een brandende kaars en een weegschaal. In de twee mandjes aan de weegschaal worden door de kinderen narcisbollen neergelegd tot de weegschaal in evenwicht komt. Aan het einde van het feest mogen de kinderen een narcisbol meenemen om thuis in de tuin te planten.

Dit maakt de cirkel rond. De narcisbollen die licht van de zon mee de donkere aarde in nemen, om na een paar maanden, rond de paastijd onder de aarde vandaan te komen en te vertellen dat het voorjaar weer is begonnen.

Onder de zon - Jongeren

Berka: een plek waar je jezelf kunt ontwikkelen

door Marianne de Nooij (kamppriester Helios) in gesprek met Benjamin Brandt (Terrein Groep Helios - Kampen van de Christengemeenschap)

In Drenthe, niet ver van het dorpje Ruinen ligt het terrein Berka, waar elke zomer kampen worden georganiseerd voor kinderen, jongeren en gezinnen; en met Hemelvaart is er het grote voorbereidingskamp met alle kampstaven samen. Een plek waar de kampgeest, de Helios-engel een eigen aardse behuizing heeft. Een plek waar diensten worden gehouden in een tent onder Gods vrije hemel, waar vriendschappen ontstaan, verliefdheden bloeien, crises worden doorgemaakt. Het terrein is 2,8 hectare groot, verdeeld in een voorterrein en een achterterrein; het is sinds 1963 in bezit van de Christengemeenschap. Het beheer is in handen van de jongeren in de Terrein Groep van Helios (TG), waar Benjamin Brandt (1993) al ruim acht jaar zijn beste krachten aan geeft.

Welke herinneringen aan Berka heb je uit de tijd dat je als kind op kamp ging, Benjamin?
Toen ik als jongen van tien voor het eerst op kamp ging, was er vlak bij de jongenstenten een probleem met de beerput. Vol ontzag heb ik daar stafleden met lieslaarzen aan in die put zien staan scheppen. Dat heeft diepe indruk

gemaakt. Tegenwoordig is Berka aangesloten op het riool en als er een probleem is, dan wordt er een bedrijf gebeld. Berka was voor mij toen een paradijs van ongerepte natuur. Ik heb heel mooie herinneringen aan de gigantische hut die we aan het water in het bos achter de boer gingen bouwen, helemaal afgedicht met plaggen en bladeren, wat waren we er trots op.

Je bent ook meerdere jaren als staflid mee geweest op kamp, hoe heb je het terrein toen beleefd?

Als staflid had ik doorgaans een faciliterende rol als TD-er (technische dienst) of als boodschapper. Als TD-er beleefde ik Berka niet langer als ongerepte natuur, maar werd ik me er steeds meer van bewust dat het terrein volledig aangelegd is, een aanplant, een groot park, bedacht zoals het moet zijn. Alles heeft een duidelijke functie. De 'Oma' op het achterterrein is een deels ondergrondse bergruimte, waar je boter en melk goed koel kunt houden in de zomer. Met eenvoudige middelen en veel idealisme werden er allerlei voorzieningen aangebracht. In een aantal opzichten zijn de behoeften van de kampstaven door de jaren heen veranderd en zijn ook de overheidsregels strenger dan vroeger, zoals voor het omgaan met vuur, maar ook op het gebied van hygiëne. In de loods staan tegenwoordig dan ook een grote koelkast, een vriezer en een wasmachine.

Wat voor taakgebieden onderscheiden jullie in de Terrein Groep?

Voor het reilen en zeilen van de taakgroep zijn er een voorzitter, secretaris en penningmeester. En dan zijn er als taakgebieden: de tenten, de inventaris, het groen op het terrein, de bebouwing (er zijn een aantal kleinere en twee grotere huisjes op het terrein en een grote bergloods), gas/water/licht/sanitair, een contactpersoon met de coördinatoren van de kampen en een contactpersoon met de omgeving (de boer, de burens, de lokale overheid). Voor elk taakgebied is iemand in de TG verantwoordelijk. Het beheer hangt dus sterk af van wie er in de groep zit. Bij aanname kijken we ook welke bagage iemand meeneemt. Er zijn dromers, doeners, planners, gangmakers, je hebt ze allemaal nodig. We organiseren

Samen lunchen tijdens een klusweekend

klusweekenden, zoals het houtweekend of het plantweekend, waar iedereen in Helios welkom is, dat is dan vaak heel gezellig; ook oudgedienden en mensen van buiten Helios mogen graag komen meeklussen, info via tgnl@helioskampen.nl. Toen ik voor het eerst als staflid meeging op kinderkamp, wilde ik meteen gaan meedoen in de TG. Het was een vriendengroep waar ik bij wilde horen, daar liepen acht grote broers en twee grote zussen rond die mij gingen meenemen op de volgende fase in mijn leven. Berka is een plek waar je jezelf kunt ontwikkelen door te leren van anderen, die net een stap verder zijn dan jij. Het worden vaak vrienden voor het leven.

Wat is jullie beleid in het verzorgen van het groen op het terrein?

Dat wordt in belangrijke mate bepaald door degene die dat taakgebied beheert, je hoopt dan dat diegene visie heeft op het maaien van het gras, het snoeien, het kappen van bomen. Dat heeft iets moois, maar het is soms ook lastig. Vanuit de overheid zijn percentages gegeven voor het uitdunnen; daar komen we nooit aan, want we willen de bomen behouden. Om wateroverlast te voorkomen werden de brinken en het sportveld een aantal jaren geverticuteerd. Maar dat bedrijf is nu

gestopt en je bent toch afhankelijk van wat er in de buurt wordt aangeboden, dus we kijken nu hoe verder. Er is in de TG ook visieverschil over hoe je de paden aanlegt. Sommigen beleven het terrein als een park waar je ook schelpenpaden kunt hebben; anderen beleven Berka vooral als natuur en willen de zand-klei structuur van de bodem intact houden.

Zelf mag ik graag snoeien. De leilinde voor de Wilde Bertram (een van de huisjes) heeft verzorging nodig, er zijn meidoorns die bijgehouden moeten worden, dat is een soort meditatieproject. Ik maakte een keer na een late avondvergadering nog een snoeiklus af; komt Bart, de kamp priester langs: 'Zo! Night-gardening?'

Heb je nog wensen voor de toekomst?

Ik zou met de TG best wel eens over Berka willen lopen samen met iemand die daar echt verstand van heeft: wat plant je waar, hoe ontwikkel je bepaalde hoeken op het terrein. Niet een duur adviesbureau dat veel geld kost, maar iemand met liefde voor de zaak.

Benjamin snoeit de leilinde

Thom Kloes (* 1946 - † 2025)

Kort voor het ter perse gaan van dit Pinksternummer bereikte ons het bericht dat ons redactielid Thom Kloes op 26 april 2025 na een ziekbed is heengegaan. De redactie is Thom grote dank verschuldigd voor zijn vele jaren trouwe inzet voor *In beweging* als penningmeester, maar ook als auteur van talloze artikelen en interviews. We zullen zijn inbreng zeer missen.

Namens de redactie, Marianne de Nooij

Levensberichten

Marije Stevens-Engels (* 1943 - † 2025)

door Marjolein te Pas (geestelijke in de gemeente Driebergen)

Als ik aan Marije denk, dan zie ik een groot kloppend hart. Marije hield van mensen; van haar gezin, van haar kleinkinderen, van haar broer en zus. Zij hield van haar Haagse gemeente waar zij, na een jaar in het Gooi, in 1988 naartoe uitgezonden werd. 'En ik hou van al mijn collega's', zei ze in ons laatste telefoongesprek.

Ik leerde Marije kennen tijdens mijn eerste synode. Ze plofte op een stoel en verzuchtte: 'Hier kom ik voorlopig niet meer van af. Ik hou van zitten', een tas met papieren en een mand met bollen wol binnen handbereik. Tijdens de pauzes breide en haakte ze sokken, mutsen etc. Veel zei ze niet tijdens een synode, af en toe iets geestigs of een opmerking dat je dacht: waar haalt ze het vandaan? Ze nam vooral waar, ook met zintuigen die verder konden zien. Door met haar handen te werken, verzette zij haar gedachten, stroomde haar brein. Thuis ontstonden zo de preken.

Begrijpen met het hart

Marije wordt met acht maanden op 5 januari 1943 in Den Haag geboren. Haar ouders maken zich grote zorgen. Haar vader zit in een verzetsgroep. Ze hebben een joodse familie in huis. 'Er was thuis heel veel spanning', vertelde Marije, 'het klinkt een beetje vreemd, maar ik weet het nog en ik kan het nog voelen. Ik was weerloos en heb alles in mij opgenomen. Ik vermoed dat ik het daarom nog steeds moeilijk vind om met spanning om te gaan.' Na de oorlog worden haar broer en zus geboren. Vanaf haar zesde gaat Marije naar de Montessori school. Ze omschreef zichzelf als een stil, verlegen, dromerig kind dat het leven op zich af liet komen.

Marije is dertien jaar, wanneer zij Aad voor het eerst ziet. Hij is tien jaar ouder en komt van de padvinderij, waar haar broertje op zit, op ouderbezoek. 'Toen wist ik al dat hij de vader van mijn kinderen zou worden. Hij wist natuurlijk nog van niets.' In 1961, achttien en achtentwintig jaar oud, krijgen zij een relatie, in 1964

zijn zij getrouwd. 'Aad was een heel goed mens en een uitstekend vakman.' Hij is klokkenmaker van beroep. In 1966 en 1967 worden de jongens Paul-Philippe en Rémi geboren en in 1969 hun zusje Barbara.

In 1971, Marije is achttwentig jaar, sterven er in drie maanden tijd drie dierbaren, waarop Aad en Marije op zoek gaan naar de zin van het leven. Via de kinderen komen zij de Vrije School aan de Waalsdorperweg op het spoor. 'We hadden geen idee, maar voelden intuïtief dat dit de weg was.' Ze beginnen antroposofische boeken te lezen, volgen cursussen en melden zich aan als lid. Niet lang daarna vinden zij de Christengemeenschap. 'Aad ging voor; ik durfde natuurlijk weer niet.' Maar als zij uiteindelijk gaat zegt zij: 'Ik begrijp er met mijn hoofd helemaal niets van, maar met mijn hart alles.' In 1976 worden zij lid.

Niet durven, toch doen

Een van de thema's in het leven van Marije is: niet durven, maar uiteindelijk toch doen. Dat geldt ook voor de impuls die zij begint te voelen voor het priesterschap. 'Jaren heb ik er niet over durven spreken.' Tenslotte spreekt zij er toch over met bewindsdrager Maarten Udo de Haes. 'Hij nam mij serieus, maar het leek allemaal zo onbereikbaar en de kinderen waren nog jong.'

Het gezin gaat boven de kerk wonen en Marije wordt een soort gemeentehelptster. Tegelijkertijd volgt zij cursussen en frist ze haar Grieks op. En dan krijgt zij de uitnodiging voor een wijdingscursus in Hannover. Die cursus begint op 4 april 1987 en eindigt met haar priesterwijding op 6 september 1987, vijf maanden later. Ze schreef: 'Ik ben dan vierenveertig jaar. Het werd wel eens tijd uit mijn cocon te kruipen.' Vervolgens wordt zij uitgezonden naar de gemeente Het Gooi. Het is een goede tijd in het Gooi, maar ook moeilijk, want haar gezin woont in Den Haag. Tot haar opluchting wordt zij in september 1988 in Den Haag ingezet en daar blijft zij, meer dan 37 jaar.

In 2008 wordt bij Aad een ongeneeslijke ziekte ontdekt. Gelukkig is hij nog net in staat bij de priesterwijding van Paul-Philippe te zijn. Aad overlijdt in 2009. Aad en Marije waren 45 jaar getrouwd. In 2020 blijkt Rémi ernstig ziek te zijn. Rémi is in augustus 2022 gestorven.

In mei/juni 2023, Marije is inmiddels 80 jaar, zegt haar lichaam: het is genoeg. De vermoeidheid, het verdriet, de spanning... ze kan niet meer, ze is op. Dankzij veel inzet en liefde van Paul-Philippe, Barbara en van anderen en dankzij de antroposofische medicijnen die zij krijgt, gaat het Marije geleidelijk beter. In september 2024 neemt zij als gemeentegestelijke afscheid van haar dierbare Haagse gemeente om met emeritaat te gaan.

In ons laatste telefoongesprek zei Marije: 'Maar ik ga wel achteruit, ik voel het.' Toen kwam niet onverwacht, maar wel plotseling het bericht van haar overlijden op 21 januari. En zoals Paul-Philippe mij vertelde over het laatste moment: ze ademde niet meer, maar haar hart klopte door, nog twee en een halve minuut.

Maarten Michael de Gans (* 1948 - † 2025)

door Renée de Monchy (gemeente Zeist)

Maarten de Gans, priester in de Christengemeenschap, pionier, wegbereider, spiritueel activist was afkomstig uit Nederland, maar werkte het grootste deel van zijn leven in Latijns Amerika. De ouderen onder ons kennen hem misschien uit zijn tijd in de gemeenten Zeist en Amsterdam of anders uit de vele stukjes die hij schreef voor 'In beweging' (voorheen Gemeentebrief) over het werk in Zuid-Amerika.

Maarten is sinds zijn jeugd vertrouwd met de Christengemeenschap. Hij gaat naar de kinderdienst, hij neemt deel aan de kinder- en jeugdkampen, ook als staf lid. Na de middelbare school gaat hij Engels studeren. Als vervangende dienstplicht werkt hij in een gevangenis. Later vertelt hij dat dit een belangrijke ervaring voor hem was voor zijn beroep, in verband met vragen over schuld, schaamte, geweten of een gebrek daaraan. Andere maatschappelijke stages, in zijn seminarietijd, zijn in een ziekenhuis en op een afgelegen biologisch-dynamische boerderij.

Reuring

Hij gaat naar het priesterseminarie in Stuttgart en ontvangt de priesterwijding in maart 1976. Hij wordt direct naar Nederland uitgezonden, wat in die tijd uitzonderlijk is. Op Palmzondag 1976 doet hij zijn intrede in de gemeente Zeist en van 1977-1979 werkt hij in de gemeente Amsterdam. Waar Maarten verschijnt, ontstaat er actie, reuring. Hij heeft een grote initiatiefkracht: evangeliegroepen, gespreksgroepen, de kerstspelen, hij weet ook jonge mensen aan te spreken. Dan komt de vraag of hij in Latijns Amerika wil gaan werken, waarop Maarten volmondig 'ja!' antwoordt. Ter voorbereiding brengt hij bezoeken aan Spanje, waar hij Christina, zijn latere echtgenote ontmoet. Met twee vrouwelijke Argen-

tijnse collega's, die hij al op het seminarie heeft leren kennen, wordt hij in 1980 uitgezonden naar Buenos Aires. Zijn actiebereidheid en elan spreken aan; er meldt zich een architect die aanbiedt om ontwerp en bouw van een nieuwe kerk te maken en financieren.

Maarten vertelt: 'Op een avond gingen we met de leden bij een kaart van de stad zitten en prikten spelden, overal waar leden woonden. In de wijk waar de meeste spelden stonden gingen we zoeken naar een stuk grond, en zie: er stond juist iets te koop wat precies aan de eisen voldeed, binnen het budget.' Soms ligt er iets te wachten op de juiste mens, de juiste kans. Je kunt de indruk krijgen, dat Maarten vaak deze juiste mens is. Hij is open, wakker in ontmoetingen, hij heeft daadkracht en overtuiging, en hij kan met geld omgaan.

Mettertijd leert hij steeds beter gebruik te maken van de kennis en ervaring die hij had opgedaan. Hij weet mensen aan te spreken in hun wil om te schenken: in Zuid-Amerika, in Nederland en ook in Europa. Hij blijft intensief in contact met Nederland, via zijn artikelen over het werk, via bezoek aan diverse gemeenten en op het laatst, toen hij niet meer wilde reizen, via brieven en zoom-gesprekken.

Het licht van de sacramenten

Dingen gaan anders in Zuid-Amerika: niet eerst een gemeente en dan een kerkgebouw, maar iets bijzonders gaan bouwen, zodra dat maar enigszins mogelijk is en daardoor trek je mensen aan. In Lima, Peru, wordt een grote kerk gebouwd, bijgenaamd 'de Kathedraal'. In Cali staat de kerk naast de Antroposofische Vereniging, op een omheinde compound.

Als Maarten kritiek krijgt (in Europa! Niet in Zuid-Amerika) omdat hij al deze mooie kerken helpt bouwen voor zoveel geld, terwijl de armen in de straten creperen, dan is zijn antwoord: 'Juist het geestelijke licht van de sacramenten is belangrijk in het duister van de materialistische maatschappij. In het evangelie wordt al gezegd: de armen zul je altijd om je heen hebben, dat probleem gaan wij niet oplossen!' Vanuit de religieuze vernieuwing kunnen hoop en nieuwe ideeën voor sociale projecten ontstaan, zoals die bijvoorbeeld in Cali van de grond komen.

Het licht van de sacramenten zichtbaar maken doet hij op veelvuldige wijze; zorgen dat boeken in het Spaans vertaald worden, jaarfeesten vieren, spelen opvoeren. Hij werkt mee aan een radioserie over schuld en vergeving, belicht vanuit diverse religieuze stromingen en ook aan de opzet van stervensbegeleiding in een ziekenhuis. Baanbrekend. Hij geeft seminars over geld en man/vrouwverhoudingen, fenomenologie, kentheorie. Hij vertaalt de synoptische evangeliën in het Spaans. Zijn opvattingen over bijvoorbeeld 5G, Covid, World Economic Forum

houdt hij niet voor zich. Het komt hem te staan op heftige aanvallen op zijn persoon, met name uit Duitsland.

In de negentiger jaren krijgt de Christengemeenschap in Argentinië als erfenis een landgoed, de Choza, 131 hectare, met vervallen gebouwen. Veel potentieel, maar het kost de nodige hoofdbreken om een goede juridische en financiële structuur te vinden om een gezonde exploitatie te stimuleren, zonder dat de Christengemeenschap als eigenaar het ondernemersrisico loopt. Inmiddels omvat de Choza behalve veeteelt een biologisch-dynamische tuin en een zuivelverwerkingswerkplaats en is het financieel losgekoppeld. De kinderkampen vinden er plaats, er is een cultuurgebouw en La Aldea: ouderenwoningen rond een kleine kapel. Hier wonen Maarten met Christina, na zijn emeritaat, en hier overlijdt hij op zondagochtend 2 februari.

Boeken

Een zevendaagse cursus sterren kijken

Mijn hemel. Op zoek naar sterren en hun verhalen

Willem Beekman

Uitgeverij Christofor, 156p, €24,50

door Judith Slokker (gemeente Alkmaar)

Het boek is al een paar jaar uit, het verscheen in 2021, maar ook bij herlezen blijft het waardevol. *Mijn hemel, op zoek naar sterren en hun verhalen* is een veelzijdig boek, gecentreerd rond de sterren. De titel klopt echt helemaal. Zoals Willem Beekman eigen is, vertelt hij vanuit zijn verbinding met het onderwerp. Hij deelt niet alleen zijn vakkennis, maar ook de verschillende mythen en verhalen die bij de sterrenbeelden horen. In korte anekdotes trekt hij parallellen naar onze eigen beleavingswereld vanuit zijn ervaring als coach en in heldere bespiegelingen brengt hij hemel en aarde dicht bij elkaar en bij onze beleving.

Het boek is opgezet als een zevendaagse cursus sterren kijken. Beekman geeft aan wanneer je het beste 's avonds (of 's nachts) naar buiten kunt gaan om de beelden van dit specifieke hoofdstuk te bekijken. Er volgt een heldere beschrijving waar je de beelden aan de hemel kunt zien; en soms een kort uitstapje naar wat je met het blote oog niet kunt zien. In het volgende hoofdstuk gaan we naar binnen en kunnen we met een al dan niet denkbeeldig kopje warme chocola genieten van de mythen en verhalen bij de beelden van deze avond. Daarop volgt een hoofdstuk waarin hij het geheel meer beschouwelijk verdiept, wat vaak verrassende stof tot nadenken geeft.

Op deze manier behandelt hij de meeste sterrenbeelden van het noordelijk halfrond. En passant leer je er aardig wat sterrenkundige termen bij. Mijn kennis van de Griekse mythen is weer opgefrist en aangevuld, datzelfde geldt voor de Egyptische mythologie en de Finse Kalevala. Ook dit boek is rijk geïllustreerd, met veel eigen tekeningen van de auteur.

Op verschillende plaatsen in het boek wijst hij heel precies het contrast aan tussen wat we tegenwoordig aan wetenschappelijke kennis kunnen vinden over de sterren en onze eigen beleving van de nachthemel. Hij haalt hiermee de overbodige lucht uit de tendens om wetenschap te beschouwen als hoog verheven en ver buiten ons bereik en zet ons weer met de voeten op de grond. Om meerdere redenen is dit boek een aanrader.